Лариса КОРОЛЬ
Кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської та німецької філології
Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка;
Полтава; Україна
https://orcid.org/0000-0002-4335-3282

МОВНА ОСОБИСТІСТЬ ПЕРЕКЛАДАЧА В КОНТЕКСТІ ЛІНГВОПЕРСОНОЛОГІЇ ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Наприкінці XX ст. започаткувався новий міждисциплінарний напрям – лінгвістична персонологія, в межах якої мову почали досліджувати як антропосистему. Людина стала центром осмислення всіх без винятку процесів і явищ. Водночас її вивчення спирається на синтез знань, отриманих різними науками.

Філософія, соціологія, психологія, психолінгвістика, культурологія, теорія комунікації, когнітивістика та герменевтика – це лише частина наук, без яких неможливо повноцінно дослідити сутність мовної особистості як суб'єкта міжкультурного посередництва (Іваницька, 2012, с. 151). Міждисциплінарний напрям, який набув розпросторення, дозволив уявити мову як середовище, осердям якого є мовна особистість.

У результаті з'явилося чимало визначень, на кшталт: «Мовна особистість – високорозвинена особистість, носія як національно-мовленнєвої, так і загальнолюдської культури, який володіє соціокультурним і мовним запасом, вільно спілкується рідною, державною та іншими мовами в полікультурному просторі, адекватно застосовує набуті полікультурні знання, мовленнєві вміння і навички у процесі міжкультурного спілкування з різними категоріями населення.» (Шевчук, 2024, с. 36).

Поняття мовної особистості стало однією з ключових категорій сучасного наукового дискурсу, ввійшло до лінгводидактичного тезаурусу та вивчається з різних перспектив. Проте сучасна наука досі не має єдиного погляду на його дефінування, позаяк термінологічне поле мовної особистості ще перебуває в стадії формування, а семантичне наповнення цього поняття залишається дискусійним через різні інтерпретації.

Онтологічною засадою для актуалізації мовної особистості, за Л. Самчук, є мовна спільнота, до складу якої входять такі соціальні константи, як культура, мова та комунікація (Самчук, 2021, с. 3).

Феномен мовної особистості, безперечно, відображає реального носія мови – комуніканта, людину, яка створює та сприймає текст і дискурс, «завжди діє в певному часомовному просторі», самовиражається в мові та мовленні, реалізує об'єктивні спільні фонові знання соціуму і суб'єктивні, ті, що вирізняють її як індивідуальну на тлі мовних смаків епохи (Мацько, 2013, с. 142).

Пропонується укладання мовленнєвого паспорта особистості за біологічним (вік, гендерна ідентичність), психічним (характер, темперамент, емоційний стан), соціальним (національність, соціальний статус, місце народження, професія) та індивідуальним параметрами (Сахарова, 2019, с. 36).

Можна впевнено ствердити, що сучасна українська лінгвоперсонологія відповідає на актуальну потребу осягнути сенс особистості перекладача як посередника міжкультурних та міжлітературних відносин.

Зауважимо, що недостатня дослідженість мовної особистості перекладача стосується широкого кола питань, адже, як ми звернули увагу, цей феномен перебуває на вістрі наукового осмислення. Разом із тим у світовій науці вже усталилася думка про вирішальну роль особистості в поступі людської спільноти (Рибалка, 2009, с. 9).

Перекладознавиця М. Іваницька справедливо визнала вагомість функції, котру виконують перекладачі для суспільства загалом і для українського суспільства зосібна (Іваницька, 2015, с. 11).

Науковий пошук у контексті міжнародної комунікації має не лише теоретичне значення для лінгвоперсонології та перекладознавства, але й практичну цінність для виховання сучасної української молоді. Він сприяє утвердженню людиноцентричної моралі, гуманістичної спрямованості та високої духовності, що є рушіями поступу сучасної цивілізації.

Можна пов'язати сутнісні характеристики мовної особистості не лише з високим рівнем володіння мовами, а й із перекладанням як засобом узаємодії національних культур через явлення перекладацького набутку в соціокультурному просторі. Ця особлива форма міжкультурної активності починається з вибору автентичного тексту, продовжується через його осмислення та досягає своєї вершини в діалогічній міжкультурній взаємодії.

З погляду формування мовної особистості є важливими висхідні умови. Не випадково детермінантами мовної особистості визначено біографію, геокультурний простір і соціальні функції, котрі чинять безпосередній вплив на перекладача як культурного посередника (Іваницька, 2015, с. 12). Адекватне розуміння цього феномену можливе лише за умови дослідження людини як цілісності.

Успіх у перекладі пов'язуємо зі здатністю вміло використовувати не лише лінгвістичні, а й психологічні механізми мовленнєвої діяльності, бо володіння мовами вимагає від перекладача знань граматики, лексики та синтаксису, здатності переключатися між різними мовними структурами, сприймаючи їх комплексно.

Перекладача справедливо визнати людиною метамовною. Він володіє здатністю не тільки оперувати мовами, а й аналізувати саму природу мовних структур і процесів. Глибоке розуміння мовних можливостей у контексті культурних, комунікативних та контекстуальних значень – атрибути перекладацької майстерності. Актуальною для перекладу постають внутрішня духовна сутність перекладача як зданого до метамовної рефлексії інтерпретатора сенсів оригінального тексту, позаяк переклад здійснюється на перехресті культур і мов.

І ще одна заувага. Переклад – це більше, ніж заміна слів однієї мови на слова другої. Опановуючи нову мову, перекладач водночас опановує її культуру, отже цей двобічний процес приводить, по-перше, до індивідуальних змін, а по-друге, через індивідуальні зміни – до змін суспільних (Ребрій, 2012, с. 29).

Культура та історичний контекст, навіть якщо вони певний час «чужі» для перекладача, здатні збагатити його інтелект і світовідчуття, що, своєю чергою, може позитивно впливати на оточення. Таким чином, міжкультурний підхід посутньо розширює видноколи розвитку мовної особистості перекладотворця.

Література

Іваницька М. Л. Структура мовної особистості перекладача художньої літератури як інтердисциплінарна категорія. Studia Linguistica 2012 Вип. 6. С. 151–158.

Іваницька М. Особистість перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах. Чернівці Книги–ХХІ 2015. 604 с.

Мацько Л. І. Мовна особистість Андрія Малишка як лінгвокультурологічний феномен національного виховання у світлі лінгвофілософії. Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики 2013 Вип. 20. С. 141–146.

Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі. Харків ХНУ ім. В. Н Каразіна 2012. 376 с.

Рибалка В. В. Теорії особистості у вітчизняній психології та педагогіці. Одеса Букаєв В. В. 2009. 575 с.

Самчук Л. С. Мовна особистість як категорія соціальної філософії. Одеса 2021. 185 с.

Шевчук С. До проблеми українськомовної особистости та її мовної стійкости. Українська національна мовна особистість як феномен лінгводидактики: сучасні технології розвитку. Київ Вид-во УДУ ім. Михайла Драгоманова 2024. С. 38–44.

LINGUISTIC PERSONALITY OF TRANSLATOR IN THE CONTEXT OF LINGUOPERSONOLOGY AND INTERCULTURAL INTERACTION

Larysa KOROL
PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of English and German Philology
Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University; Poltava; Ukraine
https://orcid.org/0000-0002-4335-3282

At the end of the 20th century, a new interdisciplinary field emerged – linguistic personology. Within this framework, language began to be studied as an anthroposystem, with the human being as the central focus for understanding all processes and phenomena, without exception. Simultaneously, this approach relies on the synthesis of knowledge derived from various scientific disciplines.

Philosophy, sociology, psychology, psycholinguistics, cultural studies, communication theory, cognitive science, and hermeneutics are just some of the fields essential for fully exploring the essence of the linguistic personality as a subject of intercultural mediation (Ivanytska, 2012, p. 151). The interdisciplinary approach that has gained prominence enables us to view language as an environment, with the linguistic personality at its core.

As a result, numerous definitions have emerged, such as: "The linguistic personality is a highly developed individual, a bearer of national-linguistic and universal human cultures, who possesses a sociocultural and linguistic repertoire, communicates fluently in their native, state, and other languages within a multicultural space, and appropriately applies acquired multicultural knowledge, language skills, and competencies in the process of intercultural communication with various groups of people" (Shevchuk, 2024, p. 36).

The concept of the linguistic personality has become one of the key categories of contemporary scientific discourse, has been included into the linguistic and didactic thesaurus, and is studied from various perspectives. However, modern science still lacks a unified view on its definition, as the terminological field of the linguistic personality is still in development, and the semantic content of the concept remains a subject of debate due to various interpretations.

The ontological foundation for the actualization of the linguistic personality, according to L. Samchuk, lies within the linguistic community, which encompasses social constants such as culture, language, and communication (Samchuk, 2021, p. 3).

The phenomenon of the linguistic personality undoubtedly reflects a language bearer as an individual who creates and perceives text and discourse, "always acting within a specific time-language space," who self-expresses through language and speech, and realizes shared background knowledge of society and subjective knowledge, which distinguishes them as an individual against the backdrop of the linguistic preferences of the era (Matsko, 2013, p. 142).

It is proposed to develop a speech passport for the personality based on biological (age, gender identity), psychological (character, temperament, emotional state), social (nationality, social status, place of birth, profession), and individual parameters (Sakharova, 2019, p. 36).

It can be confidently asserted that contemporary Ukrainian linguopersonology responds to the urgent need to understand the essence of the translator's personality as a mediator in intercultural and interliterary relations.

It should be noted that the insufficient research on the translator's linguistic personality encompasses a wide range of issues, as we have pointed out, since this phenomenon is at the forefront of scientific inquiry. At the same time, the global academic community has already established the view of the decisive role of personality in the advancement of human society (Rybalka, 2009, p. 9).

The translation scholar M. Ivanytska rightly acknowledged the significant role that translators play in society in general, and specifically in Ukrainian society (Ivanytska, 2015, p. 11).

Scientific inquiry in the context of international communication holds not only theoretical significance for linguopersonology and translation studies, but also practical value for the education of contemporary Ukrainian youth. It contributes to the promotion of human-centered morality, a humanistic orientation, and high spirituality, which are the driving forces behind the progress of modern civilization.

The essential characteristics of the linguistic personality can be connected not only to a high level of language proficiency but also to translation as a means of interaction between national cultures through the manifestation of translation achievements in the sociocultural space. This particular form of intercultural activity begins with the selection of an authentic text, continues through its interpretation, and culminates in dialogical intercultural interaction.

From the perspective of the formation of the linguistic personality, the foundational conditions are crucial. It is no coincidence that the determinants of the linguistic personality are identified as biography, geocultural space, and social functions, all of which have a direct impact on the translator as a cultural mediator (Ivanytska, 2015, p. 12). A comprehensive understanding of this phenomenon is possible only through the study of the individual as a whole.

Success in translation is associated with the ability to skillfully use not only linguistic but also psychological mechanisms of speech activity, as proficiency in languages requires the translator to possess knowledge of grammar, vocabulary, and syntax, as well as the ability to switch between linguistic structures, perceiving them holistically.

The translator can rightfully be considered a metalinguistic individual. They possess the ability not only to operate with languages but also to analyse the very nature of linguistic structures and processes. A deep understanding of linguistic possibilities in the context of cultural, communicative, and contextual meanings is a hallmark of translation expertise. The internal spiritual essence of the translator, as one capable of metalinguistic reflection in interpreting the meanings of the original text, is essential for translation, as it occurs at the intersection of cultures and languages.

One more point: translation is more than simply replacing words from one language with words from another. As the translator masters a new language, they simultaneously immerse themselves in its culture. This dual process leads, firstly, to individual changes, and secondly, through individual changes, to societal changes (Rebrii, 2012, p. 29).

Culture and historical context, even if they are initially "foreign" to the translator, have the ability to enrich their intellect and worldview, which, in turn, can positively influence their surroundings. Thus, the intercultural approach fundamentally broadens the horizons for the development of the translator's linguistic personality.

References

Ivanytska M. L. Struktura movnoi osobystosti perekladacha khudozhnioi literatury yak interdyssyplinarna katehoriia. Studia Linguistica 2012 Vyp. 6. S. 151–158.

Ivanytska M. Osobystist perekladacha v ukrainsko-nimetskykh literaturnykh vzaiemynakh. Chernivtsi Knyhy–XXI 2015. 604 s.

Matsko L. I. Movna osobystist Andriia Malyshka yak linhvokulturolohichnyi fenomen natsionalnoho vykhovannia u svitli linhvofilosofii. Naukovi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova. Ser. 16. Tvorcha osobystist uchytelia: problemy teorii i praktyky 2013 Vyp. 20. S. 141–146.

Rebrii O. V. Suchasni kontseptsii tvorchosti u perekladi. Kharkiv KhNU im. V. N. Karazina 2012. 376 s.

Rybalka V. V. Teorii osobystosti u vitchyznianiy psykholohii ta pedahohitsii. Odesa Bukaiev V. V. 2009. 575 s.

Samchuk L. S. Movna osobystist yak katehoriia sotsialnoi filosofii. Odesa 2021. 185 s.

Shevchuk S. Do problemy ukrainskomovnoi osobystosti ta yii movnoi stiikosti. Ukrainska natsionalna movna osobystist yak fenomen linhvodidaktyky: suchasni tekhnolohii rozvytku. Kyiv Vyd-vo UDU im. Mykhaila Drahomanova 2024. S. 38–44.